

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

форм і методів формування графічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі.

1. Закон України "Про професійно-технічну освіту" // Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти: офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – С. 129

2. Професійна освіта: Словник: Навч. пос. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – С. 149

3. Чабан А.С. Нова стратегія професійної підготовки робітничих кадрів: [Проф. підготовка на основі концеп. компетентності] / А.С. Чабан // Проф.-техн. освіта. – 2001. – № 2. – С. 37 – 40.

4. Державні стандарти професійної освіти: Теорія і методика: Монографія / За ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.

5. Напрями реформування системи професійно-технічної освіти в умовах європейської інтеграції (досвід, аналіз, прогнози): [моногр.] / [Аніщенко В.М., Закатнов Д.О., Здіорук С.І. та ін.]. – К., 2008. – 196 с.

6. Лозовецька В.Т. Теоретико-методологічні основи професійного навчання молодшого

спеціаліста сільськогосподарського профілю: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / В.Т. Лозовецька; Національний аграрний ун-т. – К., 2002. – 579 с.

7. Коваленко С.В. Реалізація моделі формування графічної компетентності майбутніх інженерів-будівельників засобами інформаційних технологій / С.В. Коваленко // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць: Випуск LIV. – Слов'янськ, 2011. – С. 190 – 198.

8. Буянов П.Г. Ступінь і складові графічної професійної компетентності майбутніх учителів технології / П.Г. Буянов // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2010. – № 1. – С. 171 – 175.

9. Джеджула О.М. Теорія і методика графічної підготовки студентів інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / О.М. Джеджула. – Тернопіль, 2007.

10. Воронцова І.В. Формування графічних знань учнів ПТНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій / І.В. Воронцова // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць: Випуск LVII. – Слов'янськ, 2011. – С. 119 – 127.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2012

УДК [37.04+371.124:78].001(045)

Тетяна Тімашева, викладач фортепіано кафедри теорії та методики мистецтв
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті проаналізовано теоретичні засади та основні характеристики критеріїв і показників сформованості творчої самостійності у студентів музично-педагогічних факультетів.

Ключові слова: критерії, показники, творча самостійність, майбутній учитель музики.

Літ. 12.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем удосконалення навчального процесу у ВНЗ є пошуки шляхів розвитку активності студентів, вироблення в них здатності до самостійної творчої діяльності.

Художня потенційність музичного мистецтва зорієнтована на стимулювання творчої активності особистості, креативності мислення, здатності самостійно ставити й вирішувати художньо-творчі завдання. Саме тому головним завданням сучасної професійної підготовки фахівця має стати ідеал гармонійно розвиненої, високоосвіченої, творчої, активної особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення. М. Коган зазначає, що "потрібне таке розгортання усієї системи освіти, при якому ми б дивились на людину не як на "майбутнього спеціаліста", а як

на майбутню освічену людину, яка, безумовно, повинна бути добрим фахівцем, але це тільки один бік її цілісного буття" [7, 6 – 7].

Ось чому важливо не тільки дати студентам суму готових професійних знань, а й сформувати у них вміння самостійно творчо застосовувати здобуті знання на практиці.

Аналіз досліджень. Питанням творчості, самостійності у процесі індивідуального навчання приділяло увагу багато науковців. Висвітленню теоретичних питань майстерності виконавця-інструменталіста присвячені праці Ю. Бая, М. Берлянчика, Б. Гутнікова, М. Давидова, Л. Кузьоміної, В. Сраджева, О. Шульпякова та інших. Проблеми удосконалення професійної підготовки виконавців-інструменталістів висвітлюються у працях О. Алексєєва, Е. Булатової, Є. Лібермана,

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

А. Малінковської, О. Олексюк та інших. Такі дослідники як Л. Арчажнікова, Н. Біла, І. Могилевська, І. Мостова, Г. Падалка, О. Рудницька та інші розглядають особливості музично-виконавської підготовки у педагогічних вищих навчальних закладах.

Не дивлячись на багатогранність підходів до питань формування творчої самостійності, все ж є підстави констатувати недостатнє вивчення проблеми формування творчої самостійності майбутніх учителів музики, у тому числі щодо конкретизації критеріїв та показників сформованості їх творчої самостійності.

Метою статті є висвітлення теоретичних підходів до визначення змісту основних критеріїв сформованості творчої самостійності у майбутніх учителів музики в процесі індивідуальної підготовки та їх показників.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування творчої самостійності особистості набула у наш час особливої актуальності. Саме творча особистість є справжнім творцем історії, оскільки весь шлях, пройдений людством, – це безперервний процес творіння. Творчість дає людині можливість актуалізувати свої потреби, інтереси, схильності, знаходити форми виявів індивідуальної активності. Творче самовираження сприяє формуванню особистісної значущості, емоційного розкріпачення, впевненості у собі, забезпечує самостійність у процесі діяльності.

Цілеспрямоване формування творчої самостійності особистості – важлива умова гуманізації навчально-виховного процесу, що передбачає повагу до людини, врахування її індивідуальності, пізнавальних, творчих потреб, нахилів та інтересів.

Проведений теоретичний аналіз дав змогу виявити сутність *творчої самостійності*. На наш погляд, це складна якість особистості, що визначається здатністю до самостійних дій в процесі творчого перетворення набутих знань та умінь. Аналіз багатовекторного спектру розуміння цього складного поняття, його структури дозволив виокремити основні компоненти творчої самостійності, а саме: мотиваційно-вольовий, когнітивний, діяльнісний та креативний.

Виходячи із діалектичного принципу зв'язку теорії і практики, ми вважаємо за необхідне визначити якісні та кількісні показники сформованості творчої самостійності у майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Результати аналізу досліджень проблеми критеріїв та їх показників показали наявність кількох основних підходів до їх трактування. Так, наприклад, В. Даль розглядав критерій як

правильну ознаку для розпізнання істини [2, 195]. С. Ожегов визначав критерій як мірило оцінки, судження, а показник – як те, по чому можна судити про розвиток і хід будь-чого [10, 248].

У науковій літературі знаходимо інтерпретацію поняття “критерій” (з грецької – засіб, переконання, мірило) як підстави для оцінки, визначення або класифікації чогось [9, 382]. Під поняттям “критерій” стосовно педагогічних явищ розуміється об'єктивна ознака, на основі якої виробляється порівняльна оцінка чи класифікація процесів і чинників, що вивчаються [3, 18].

Ю. Бабанський пропонував оцінювати педагогічні явища за кількома критеріями [11, 58 – 64]. Якісна сформованість критерію виражається певними показниками. Виступаючи у ролі мірила, норми, критерій слугує певним ідеальним зразком, еталоном, виражає найвищий, найдосконаліший рівень явища, що вивчається. Але для цього критерій повинен бути достатньо розгорнутим, розчленованим, тобто містити у собі певні компоненти, одиниці виміру, що дозволяють “виміряти” дійсність, порівняти її з нормою.

У ході обґрунтування критеріїв діагностики сформованості творчої самостійності майбутніх учителів музики ми враховували думку О. Рудницької про те, що провідними критеріями мистецького розвитку особистості мають бути оцінювання здатності до сприйняття та творчої інтерпретації художнього твору, глибокого проникнення у сутність його образного смислу, вміння відтворити свої враження від мистецтва у власній художній діяльності, розрізняти жанрові та стильові особливості художніх образів [12, 164].

Міра виявлення певного критерію виражається в конкретних показниках. Показник, будучи компонентом критерію, є типовим виявом сутності якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню. Разом із тим пріоритет належить тим показникам, які характеризують вияв виокремленої якості насамперед у діяльності, поведінці, вчинках [6; 4, 84].

Показник має вигляд судження про наявність або відсутність, а також – про інтенсивність виявлення певної властивості об'єкта, що емпірично безпосередньо або опосередковано спостерігається [1, 123].

Щоб відповідати своєму призначенню, показники повинні всебічно розкривати сутність якості, охоплювати всі основні види відповідної діяльності, характеризувати вміння і дії об'єкту, відображати стійкі, постійні ознаки якості, що спостерігаються. У нашому випадку можна сказати, що показник виражає ступінь (рівень) виявлення критерію.

Отже, проаналізувавши різні точки зору на

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

проблему критеріїв та показників у наукових дослідженнях, ми вважаємо критерієм ознаку, на основі якої можна дати оцінку, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якості з еталонними.

На основі теоретичного аналізу творчої самостійності та її змістовно-компонентної наповненості нами було визначено критерії сформованості творчої самостійності майбутніх учителів музики і відповідні їм показники – характеристики, що засвідчують певний рівень розвиненості чи сформованості того чи іншого критерію.

Насамперед розглянемо *мотиваційно-вольовий критерій*, який визначає міру сформованості мотивації творчої самостійної діяльності; розвиток мотиваційної сфери особистості в усій її багатоманітності; характеризує цілеспрямованість зусиль у доланні технічних труднощів під час розучування музичних творів; який зорієнтований на розвиток потреб, прагнень, інтересів, ставлення до музичного мистецтва; дає змогу з'ясувати ступінь активності та наполегливості у досягненні навчальної мети; зацікавленість суб'єктів навчання; спонукальну причину дій і вчинків майбутніх фахівців.

Мотивація в процесі учіння виступає необхідною умовою, яка спрямовує всю навчально-музичну діяльність. У навчально-музичній діяльності мотивація виявляється в особистісно-ціннісному ставленні до музичного мистецтва. Вона виходить за межі власне пізнавальної сфери і розвивається передусім у процесі живого спілкування з музикою. Формується це ставлення через усвідомлення студентом художньо-естетичної значущості музичного твору. Це створює позитивний мотиваційний фон, що сприяє зацікавленості обраним фахом, викликає орієнтацію на змістовні й творчі аспекти в даній діяльності.

Показниками мотиваційно-вольового критерію є: потреба у спілкуванні з мистецтвом, у музично-естетичних враженнях; активність і наполегливість у досягненні навчальної мети; прагнення до оволодіння грою на музичному інструменті; наявність інтересу до самостійного виконання завдань творчого характеру.

Наступним критерієм ми визначили *когнітивний*, що вимірює ступінь теоретичної обізнаності, пов'язаний з накопиченням теоретичних знань, розвитком аналітичного мислення, умінням змістовно інтерпретувати музичні твори; відбиває змістову наповненість процесу музично-виконавської підготовки;

дозволяє виявити ґрунтовність, системність, усвідомленість знань, здатність до їх практичного застосування під час аналітичного та виконавського опрацювання музичних творів; визначає прагнення до оволодіння знаннями; розвиненість мистецького тезаурусу.

Основу теоретичної обізнаності становлять знання. Будучи результатом процесу пізнання, вони є центральним утворенням когнітивної сфери, теоретичною основою будь-якої діяльності, основою мислення.

Сучасне розуміння когнітивної сфери особистості пов'язане не лише з накопиченням обсягу знань. Усвідомлення знань підносить музичну свідомість на якісно вищий рівень, збагачує її у змістовному та функціонально-прикладному аспектах, передбачає розвиток у студентів фахової компетентності, обізнаності, освіченості, грамотності та здійснюється через музично-освітню діяльність. Досягнення її певного рівня дозволяє глибше сприймати, відчувати, переживати і виконувати музику. Знання студента про музичний твір повинні бути ґрунтовними, системними й достатніми для плідної навчально-виконавської діяльності. Перетворення знань із розрізнених у системні, з елементарних у ґрунтовні, надання їм особистісного смислу стане основою для розвитку музичного мислення, а відтак і формування у студента вміння оперувати знаннями, аналізувати й інтерпретувати музичні твори.

Ґрунтовність знань виражається в розумінні вивченого матеріалу, в правильності та переконаності суджень, в умінні використовувати теоретичні знання на практиці. Показник ґрунтовності включає дві якості знань особистості: їх повноту і глибину. Вони визначаються кількістю всіх знань та сумою пізнаних суттєвих зв'язків даного знання з іншими, відповідними до нього. Ґрунтовність знань знаходиться в зв'язку з *системністю*, яка передбачає встановлення існуючих зв'язків між знаннями, визначення логіки між частинами цілого на основі виявлених закономірностей, правил або принципів [5, 20, 25].

Показник *дієвості* знань характеризує результат використання знань у нових умовах, ситуаціях, у практичній діяльності студентів [8, 57].

Виходячи з цього, показниками ступеня теоретичної обізнаності нами визначено: ґрунтовність та системність музично-теоретичних знань; дієвість знань; змістовність аналізу й виконавської інтерпретації музичних творів; розуміння практичної значущості знань.

Ще одним критерієм є *операційний*, що

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

акумулює вміння виразно, змістовно, художньо переконливо, технічно досконало виконувати музичні твори, аналізувати власне виконання; практичне використання знань, умінь і навичок у самостійній роботі; вміння самостійно аналізувати, контролювати та коригувати власне виконання.

Музичний твір виступає дидактичним матеріалом для виконавської підготовки студента, процес якої є досить тривалим, індивідуально-циклічним (семестровий програмний матеріал добирається відповідно до попередньої підготовки), ступеневим (елементарним, достатнім, високим). Він пов'язаний з етапами роботи над музичним твором (початковий, основний, завершальний) і полягає у набутті необхідних виконавських умінь. Якість виконавської підготовки визначається рівнем виконавських умінь і виявляється у публічному виконанні музичних творів на академічному концерті (заліку, екзамені).

Не потребує доведення той факт, що технічна довершеність виконання музичного твору в поєднанні з виразністю та змістовністю сприятиме його художній переконливості, а здатність до самоаналізу власного виконання – самостійності майбутнього вчителя музики.

Отже, виходячи з аналізу музично-виконавської літератури, показниками ступеня виконавської підготовки ми вважаємо: успішність оволодіння грою на фортепіано; виконавська самостійність; виразність, змістовність, художня переконливість виконання музичного твору; здатність до самоаналізу власного виконання.

Враховуючи творчу природу виконавського мистецтва, наступним критерієм ми визначили *креативний*, який розкриває особисте ставлення студентів до інструментально-виконавської діяльності, їх вміння самоорганізувати свою музично-виконавську поведінку; сприяє формуванню змістовної виконавської інтерпретації; визначає прагнення до самореалізації та самовираження в процесі музично-виконавської творчості.

Музично-освітня діяльність безпосередньо пов'язана з творчістю, яка є ознакою якості ставлення до навчально-виконавської діяльності: творче ставлення є ознакою продуктивної діяльності, ординарне – приводить до репродуктивності.

Як відомо, творчість – це народження нового: думок, почуттів, образів, які стають безпосередніми регуляторами творчих дій. Створений студентом художній образ, з одного боку, є продуктом творчості, який він відкриває для себе і для слухача; з іншого боку, художній образ є носієм думки. Точність відображення художнього образу

і думки – завдання мислення, а новизна відкриття, створення образу – завдання творчості. У цьому складному переплетінні творчості та мислення відбувається розвиток креативної сфери студента.

Сучасна музикознавча наука стверджує, що музична діяльність (за характером) є творчим процесом поглиблення суб'єктом свого розуміння музичного мистецтва в результаті постійного осмислення музичних творів (Є. Назайкінський). При вивченні музичного твору, який є втіленням думок, переживань композитора, студент збагачується створеним художнім образом, який допомагає йому пізнати іншу людину (композитора), і, в такий спосіб, удосконалити себе. Тому так важливо, щоб навчальна програм включала високохудожні твори музичного мистецтва, які не можуть не вразити студента.

Виходячи зі здійсненого аналізу, показниками креативного критерію є прагнення до самореалізації у музично-виконавській діяльності; результативність музично-творчої діяльності; вияв особистісного ставлення до музичного твору, що виконується; самостійність виконавської інтерпретації музичних творів.

Висновки. Виділені критерії і показники, на наш погляд, дають можливість діагностувати і процес формування творчої самостійності майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки, і результати дослідно-експериментальної роботи.

Таким чином, система основних критеріїв і показників творчої самостійності є теоретичною передумовою для розробки методики визначення рівнів сформованості зазначеної властивості.

1. Батыгин Г.С. *Обоснование научного вывода в прикладной социологии* / Г.С. Батыгин. – М.: Наука, 1986. – 271 с.

2. Даль В.И. *Толковый словарь: в 4 т.* / В.И. Даль. – М.: Рус. язык, 1991. – Т. 2. – 1991. – 683 с.

3. Дем'янчук О.Н. *Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів* / О.Н. Дем'янчук. – К., 1997. – 63 с.

4. Кагальник А.Н. *Как помочь студенту в самовоспитании* / А.Н. Кагальник, Е.Е. Яцишин // *Сов. педагогика*. – 1991. – № 12. – С. 82 – 85.

5. *Качество знаний учеников и пути его совершенствования* / Под ред. М.Н. Скаткина, В.В. Краевского. – М.: "Педагогика", 1978. – 206 с.

6. Ковалёв С.М. *Воспитание и самовоспитание* / С.М. Ковалёв. – М.: Просвещение, 1986. – 287 с.

7. Коган М. *Что должно быть в основе?* / М. Коган // *Вестник высшей школы*. – 1993. – №5. – С. 6 – 7.

8. Мельникова В.А. *Критерии анализа и*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

оценки уровня развития общепедагогических знаний и учений у студентов педагогических институтов / В.А. Мельникова // Структура и содержание общепедагогической подготовки студентов педагогических институтов. Межвузовский сборник научных трудов / ред. А.И. Пискунова. – М.: МГПИ им. В. Ленина, 1984. – С. 53 – 72.

9. Новий тлумачний словник української мови / укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. – Т.1. – К.: Аконіт, 2000. – 910 с.

10. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / С.И. Ожегов; под. ред. Н.Ю. Шведовой. – [20-е изд., стереотип.]. – М.: Рус. яз., 1988. – 750 с.

11. Педагогика: [учебник / под. ред. Ю.К. Бабанского]. – М.: Педагогика, 1984. – 368 с.

12. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 270 с.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2012

УДК 338.48 – 6:37

Оксана Баглай, викладач англійської мови кафедри іноземних мов

Львівського інституту економіки і туризму

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

У статті обґрунтовано модель міжкультурного спілкування фахівців туристичної галузі та визначено її структурні компоненти. Висвітлено можливості моделі як засобу формування готовності до міжкультурного спілкування у процесі професійної діяльності.

Ключові слова: міжкультурне спілкування, міжнародний туризм, міжкультурна компетентність, готовність, переконання.

Рис. 1. Літ. 14.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особливої значущості набуває міжкультурний підхід до професійної підготовки фахівців, який покликаний “підготувати майбутніх і нинішніх фахівців до життя в мультикультурному суспільстві. Міжкультурний підхід покликаний допомогти студентам побачити загальне і різне між культурами, подивитися на власну культуру очима інших народів, сформувати індивідуальну картину” [13, 330]. Міжкультурний підхід спрямований на пізнання й розуміння іншої культури. Оскільки студент часто розглядає культурні явища іншого народу з погляду внутрішньої перспективи, через призму власної культури, іноді допускаючи грубі помилки, які можуть порушувати процес спілкування, або ж робити його просто неможливим.

Спілкування є потребою людини як соціальної, розумної істоти, як носія свідомості, це універсальний засіб пізнання інших людей, свого внутрішнього світу, це прекрасний підручник життя, шлях до успіху в різних сферах діяльності, “процес взаємодії та взаємостосунків, за якого відбувається обмін інформацією, діяльністю, емоціями, вміннями, навичками. Воно виконує важливі функції: контактну, інформативну, координуючу, спонукальну, виховну та інші. У спілкуванні виділяють різні типи, види.

Спілкування – це єдність комунікації, інтеракції та перцепції” [8, 437].

Виятково важлива роль у професійній діяльності фахівця туризму належить спілкуванню. Спілкування – це комунікативний вид людської діяльності, котрий включений у трудову діяльність і є її необхідною умовою. Метою спілкування є планування і координація спільної діяльності індивідуума або суспільства в цілому, тобто воно обслуговує іншу, некомунікативну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема міжкультурного спілкування була об’єктом вивчення багатьох учених, зокрема у галузі педагогіки. Ці питання досліджували А. Боровков, Я. Довгополова, В. Кузьменко, Л. Гончаренко, Н. Мойсеюк, М. Пентилюк, С. Сисоева, І. Шульгіна, Н. Якса, а також в контексті підготовки фахівців туристичної галузі В. Пазенок, В. Федорченко, Е. Слободенюк.

Водночас, проблема міжкультурного спілкування майбутніх фахівців туристичної галузі не була предметом спеціального вивчення, зокрема недослідженим залишилось питання її моделювання.

Мета статті – обґрунтувати модель та структурні компоненти міжкультурного спілкування майбутніх фахівців туристичної галузі